

Magdalena Kęblowska

PROGRAM NAUCZANIA JĘZYKA ANGIELSKIEGO

Kurs dla początkujących
dla grup przedszkolnych
zgodny z nową podstawą programową
obowiązującą od 2016 roku

(Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 czerwca 2016 r.
zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego
oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół)

sierpień 2016

Spis treści

1. METRYCZKA PROGRAMU	2
1.1. O AUTORCE	2
1.2. ADRESACI PROGRAMU	2
1.3. WARUNKI REALIZACJI PROGRAMU – KWALIFIKACJE NAUCZYCIELA.....	2
2. CELE NAUCZANIA	3
2.1. OGÓLNE CELE WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO	3
2.2. OGÓLNE CELE PROGRAMU	5
2.3. CELE SZCZEGÓŁOWE	6
3. TREŚCI NAUCZANIA	8
3.1. TEMATY, SYTUACJE, LEKSYKA	8
3.2. FUNKCJE KOMUNIKACYJNE.....	8
3.3. KATEGORIE GRAMATYCZNE	8
4. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW	9
4.1. OGÓLNE ZALECENIA METODYCZNE	9
4.2. CHARAKTERYSTYKA DZIECKA W WIEKU PRZEDSZKOLNYM A TECHNIKI NAUCZANIA.....	9
4.2.1. NABYWANIE PIERWSZEGO JĘZYKA	9
4.2.2. CECHY DZIECI PRZEDSZKOLNYCH.....	10
4.2.3. CECHY I ELEMENTY LEKCJI.....	13
4.3. ROLA NAUCZYCIELA.....	14
4.4. FORMY PRACY NA LEKCJI	14
4.5. PRZYKŁADOWE TECHNIKI NAUCZANIA	15
4.6. MATERIAŁY DYDAKTYCZNE I TECHNICZNE ŚRODKI NAUCZANIA	16
5. OSIĄGNIĘCIA UCZNIÓW I TECHNIKI ICH OCENIANIA	19
5.1. OCZEKIWANE OSIĄGNIĘCIA UCZNIÓW	19
5.2. OCENA ZAŁOŻONYCH OSIĄGNIĘĆ	20
BIBLIOGRAFIA	24

1. Metryczka *Programu*

1.1. O autorce

Dr Magdalena Kęłbowska jest nauczycielem akademickim w Kolegium Języków Obcych Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, gdzie prowadzi ćwiczenia z metodyki nauczania języka angielskiego. Jest również promotorem prac licencjackich i magisterskich (w Instytucie Filologii Angielskiej UAM) z tej dziedziny. W ramach studiów podyplomowych kształcących nauczycieli języka angielskiego prowadzi zajęcia z dydaktyki języka angielskiego, integracji międzyprzedmiotowej oraz konstrukcji programów nauczania. Ponadto uczy języka angielskiego na kursach ogólnych oraz specjalistycznych (Business English). Ma praktykę nauczania cudzoziemców oraz rodzimych użytkowników języka angielskiego w Stanach Zjednoczonych.

1.2. Adresaci *Programu*

- *Program* przeznaczony jest do nauczania języka angielskiego w przedszkolach (dzieci od lat 3) i szkolnych oddziałach przedszkolnych;
- 2 godziny lekcyjne (30-to minutowe) w tygodniu;
- optymalna liczebność grup – 10-12 osób.

Program adresowany jest do nauczycieli uczących języka angielskiego w przedszkolach i szkolnych oddziałach przedszkolnych. *Program* pomaga nauczycielowi zaplanować zajęcia, a przede wszystkim dobrać odpowiednie techniki nauczania i materiały, jak również ocenić skuteczność stosowanych środków dydaktycznych. *Program* pokazuje nauczycielom-filologom specyfikę pracy z małymi dziećmi między innymi poprzez uświadomienie im ich cech rozwojowych.

Z *Programu* mogą również korzystać rodzice przedszkolaków oraz dyrektorzy przedszkoli i szkół, w których gestii będzie leżało zadecydowanie o udziale dzieci w kursie języka angielskiego. *Program* pozwoli im zapoznać się z celami nauczania na tym poziomie oraz osiągnięciami uczestników, co może znacząco wpłynąć na podjęcie decyzji o wprowadzeniu kursu. Zapoznanie się rodziców z *Programem* ułatwi współpracę z nauczycielem, gdyż dowiedzą się, w jaki sposób pracować z dzieckiem w domu oraz jakiego rodzaju realnych umiejętności mogą się po dziecku spodziewać po zakończeniu kursu.

Program może też być pomocny nauczycielowi prowadzącemu klasę lub grupę przedszkolną w sytuacji, gdy nie jest on jednocześnie nauczycielem języka angielskiego. Ponieważ *Program* zakłada integrację treści i umiejętności zdobywanych przez dziecko na zajęciach wychowania przedszkolnego oraz na lekcjach języka angielskiego (na tyle, na ile jest to możliwe na tym etapie edukacji), współpraca obu pedagogów wydaje się konieczna.

1.3. Warunki realizacji *Programu* – kwalifikacje nauczyciela

Optymalnie nauczyciel korzystający z *Programu* powinien posiadać pełne kwalifikacje do prowadzenia zajęć zarówno języka angielskiego, jak i wychowania przedszkolnego. *Program* może być także realizowany przez nauczycieli-anglistów, jednakże – jak już podkreślono – przy ścisłej współpracy z nauczycielem prowadzącym grupę, co zapewni niezbędną i wymaganą na tym etapie integrację treści i umiejętności, ponieważ nauczyciel języka angielskiego będzie również realizował cele wychowania przedszkolnego.

2. Cele nauczania

2.1. Ogólne cele wychowania przedszkolnego

Nowa podstawa programowa wychowania przedszkolnego podkreśla, że przedszkola i oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych powinny pełnić funkcje **opiekuńcze, wychowawcze i kształcące** oraz zapewnić dzieciom możliwość wspólnej zabawy i nauki w warunkach bezpiecznych, przyjaznych i dostosowanych do ich potrzeb rozwojowych. Do najważniejszych celów wychowania przedszkolnego należy:

- 1) wspomaganie dzieci w rozwijaniu uzdolnień oraz kształtowanie czynności intelektualnych potrzebnych dzieciom w codziennych sytuacjach i w dalszej edukacji;
- 2) budowanie systemu wartości, w tym wychowywanie dzieci tak, żeby lepiej orientowały się w tym, co jest dobre, a co złe;
- 3) kształtowanie odporności emocjonalnej koniecznej do racjonalnego radzenia sobie w nowych i trudnych sytuacjach, w tym także do łagodnego znoszenia stresów i porażek;
- 4) rozwijanie umiejętności społecznych niezbędnych w poprawnych relacjach z dziećmi i dorosłymi;
- 5) stwarzanie warunków sprzyjających wspólnej i zgodnej zabawie oraz nauce dzieci o zróżnicowanych możliwościach fizycznych i intelektualnych;
- 6) troska o zdrowie dzieci i ich sprawność fizyczną; zachęcanie do uczestnictwa w zabawach i grach sportowych;
- 7) budowanie wiedzy o świecie społecznym, przyrodniczym i technicznym oraz rozwijanie umiejętności poprawnego prezentowania swoich przemyśleń;
- 8) wprowadzanie dzieci w świat wartości estetycznych i rozwijanie umiejętności wypowiedzania się przez muzykę, taniec, śpiew, plastykę, małe formy teatralne;
- 9) kształtowanie poczucia przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej, wspólnoty narodowej) i postawy patriotycznej;
- 10) zapewnienie lepszych szans edukacyjnych poprzez wspieranie ciekawości, aktywności i samodzielności, a także kształtowanie wiadomości i umiejętności, które są ważne w edukacji szkolnej;
- 11) kształtowanie u dzieci umiejętności czytania i przygotowanie dzieci do nabywania umiejętności pisania;
- 12) przygotowanie do posługiwania się językiem obcym nowożytnym poprzez rozbudzanie świadomości językowej i wrażliwości kulturowej oraz budowanie pozytywnej motywacji do nauki języków obcych na dalszych etapach edukacyjnych.

Powyższe cele realizowane są we wszystkich obszarach wychowania przedszkolnego. Podstawa programowa wyróżnia 17 takich obszarów, z których wybrano i omówiono poniżej te, które można rozwijać w ramach zajęć z języka angielskiego, a także te, które są realizowane w zakresie posługiwania się językiem angielskim:

- 1) Kształtowanie umiejętności społecznych dzieci, obejmujące m.in.
  - porozumiewanie się z dorosłymi i dziećmi,
  - obdarzanie uwagą rozmówcy,
  - grzeczne zwracanie się do innych,
  - przestrzeganie reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej i w świecie dorosłych,

- umiejętność przedstawienia siebie (imię, nazwisko, adres);
- 2) Wspomaganie rozwoju mowy dzieci oraz innych umiejętności komunikacyjnych, w tym zwracanie się bezpośrednio do rozmówcy, poprawność artykulacji i gramatyki, uważne słuchanie i pytanie o niezrozumiałe informacje;
- 3) Wspieranie dzieci w rozwoju czynności intelektualnych, np. przewidywanie skutków czynności manipulacyjnych, grupowanie przedmiotów, dostrzeganie związków przyczynowo-skutkowych;
- 4) Wychowanie zdrowotne i kształtowanie sprawności fizycznej, np. zdrowe i niezdrowe żywienie, choroba a leczenie, uczestnictwo w zajęciach ruchowych;
- 5) Nauka dbałości o bezpieczeństwo swoje i innych, w tym bezpieczeństwo na drodze i bezpieczne korzystanie ze środków transportu, zagrożenia płynące ze świata ludzi, roślin i zwierząt;
- 6) Wychowanie przez sztukę, a więc:
  - odgrywanie ról i posługiwanie się rekwizytami,
  - śpiew, taniec, muzykowanie,
  - plastyka i prace ręczne;
- 7) Nauka rozumienia zjawisk atmosferycznych i unikanie zagrożeń, np. rozpoznawanie i nazywanie zjawisk atmosferycznych charakterystycznych dla poszczególnych pór roku, niebezpieczeństwa wynikające z pogody (np. burza);
- 8) Wychowanie dla poszanowania roślin i zwierząt, m.in. znajomość roślin i zwierząt (nazwy, wygląd, miejsca występowania);
- 9) Edukacja matematyczna, w tym liczenie, działania na zbiorach, odróżnianie prawej i lewej strony, określanie kierunków i położenia obiektów;
- 10) Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisania:
  - orientacja na kartce papieru (np. lewy górny róg),
  - organizowanie pola spostrzeżeniowego tak, by rozpoznać i zapamiętać obrazki;
  - precyzja manualna i koordynacja wzrokowo-ruchowa;
  - zainteresowanie czytaniem i pisanem,
  - uważne i chętne słuchanie opowiadań, bajek i rozmawianie o nich,
  - rozumienie informacji podanych w formie graficznej (oznaczenia, symbole);
- 11) Wychowanie rodzinne, obywatelskie i patriotyczne, a więc znajomość członków rodziny (imię, nazwisko, zawód), miejscowości, w której dziecko mieszka, świadomość przynależności narodowej (nazwa państwa, narodowości, języka, stolicy);
- 12) Przygotowanie do posługiwania się językiem angielskim:
  - uczestniczenie w zabawach, np. muzycznych, ruchowych, plastycznych, konstrukcyjnych, teatralnych,
  - rozumienie bardzo prostych poleceń i reagowanie na nie,
  - powtarzanie rymowanek, prostych wierszyków i śpiewanie piosenek w grupie,
  - rozumienie ogólnego sensu krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych, gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami.

Jak już wspomniano, powyższe cele i wybrane obszary wychowania przedszkolnego odnoszą się do całego procesu wychowania, jak i do nauczania języka obcego. Podstawa programowa przewiduje wprowadzenie obowiązkowych zajęć z języka obcego w grupach przedszkolnych i w grupach dzieci realizujących obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne oraz precyzuje zalecenia dotyczące nauczania języka obcego. Przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym powinno być włączone w różne działania realizowane w ramach programu wychowania przedszkolnego i powinno odbywać się przede wszystkim w formie zabawy. Należy stworzyć dzieciom takie warunki, które umożliwiają im

osłuchanie się z językiem obcym w różnych sytuacjach życia codziennego. Może to zostać zrealizowane m.in. poprzez kierowanie do dzieci bardzo prostych poleceń w języku obcym w trakcie różnych zajęć i zabaw, wspólną lekturę książeczek dla dzieci w języku obcym, włączenie do zajęć rymowanek, prostych wierszyków, piosenek, materiałów audiowizualnych w języku obcym.

Niniejszy *Program* wytycza cele zgodne z podstawą programową, biorąc pod uwagę bieżące i przyszłe potrzeby wychowawcze i językowe dziecka, a zwłaszcza rozwój **elementarnych umiejętności komunikacyjnych** w języku angielskim.

2.2. Ogólne cele *Programu*

Nadrzędnym celem *Programu* jest **uwrażliwienie na język angielski** poprzez osłuchanie dziecka z tym językiem. Tak więc podstawowe umiejętności, które można i należy rozwijać to **rozumienie mowy** (czyli słuchanie) i znajomość **słownictwa**. Zakłada się, że te sprawności staną się następnie bazą dla rozwoju **umiejętności komunikacyjnych** na tym i na następnych etapach edukacyjnych.

Wraz z rozwijaniem umiejętności językowych, *Program* zakłada budowanie **motywacji** dziecka, bez której jakkolwiek sukces wydaje się niemożliwy. Motywacja ma ogromny wpływ na aktywność i ukierunkowanie działania, a więc łatwiej i trwalej zapamiętujemy to, co zapamiętać chcemy, co nas interesuje i sprawia nam przyjemność (por. Pamuła 2003:19). Motywacja będzie niezbędnym warunkiem dla nauki języka obcego: chęci poznawania języka, komunikowania się w nim oraz podejmowania ryzyka (por. Halliwell 1992:10-11). Podkreślić należy, że dzieci przedszkolne motywują ciekawe ćwiczenia, materiały, formy aktywności oraz miła atmosfera w klasie. Należy zwrócić szczególną uwagę na **różnorodność** zadań i przeplatać ćwiczenia, w których dzieci siedzą w kółeczku z zdaniami aktywującymi je fizycznie i takimi, które wymagają pracy z książką przy stole. Choć przedszkolaki powinny być zachęcane przez czynniki zewnętrzne, a więc zabiegi dydaktyczne oraz postawę nauczyciela, wielu autorów (np. Pinter 2006:37) uważa, że tę grupę wiekową cechuje również pewna motywacja wewnętrzna – uczą się języka obcego, ponieważ lubią to, co z nim związane (piosenki, rymowanki, zabawy, nauczyciela). Raz zachęcane przez nauczyciela, chętniej podejmą trud nauki w późniejszych latach. Stąd należy zwrócić szczególną uwagę na budowanie pozytywnego stosunku dziecka do przedmiotu.

Jak już wspomniano, wszystkie zajęcia wychowania przedszkolnego powinny spełniać funkcje opiekuńcze, wychowawcze i kształcące oraz realizować cele przedstawione przez podstawę programową. *Program* zakłada zatem holistyczne, czyli całościowe ukazywanie człowieka i świata oraz **skoordynowanie nauczania języka angielskiego** z tym, czym dzieci aktualnie zajmują się na **innych zajęciach**. Dotyczy to zarówno treści, jak i umiejętności. Na przykład, jeśli na zajęciach ogólnorozwojowych dzieci uczą się o porach roku i pogodzie, podobne treści powinny znaleźć się na lekcji języka angielskiego.

Ponieważ, co podkreślono wyżej, nauczyciel języka angielskiego realizuje cele wychowania przedszkolnego, obok funkcji kształcącej wyróżnić należy **aspekt wychowawczy** zajęć z języka angielskiego. Dla dzieci przedszkolnych nauczyciel, tak jak rodzice, to autorytet i wzór do naśladowania w każdej dziedzinie. Dlatego też obok nauczania języka, istotnym zadaniem nauczyciela jest troska o rozwój umiejętności społecznych przedszkolaka (i wykształcenie w nim pozytywnych postaw, przyjaźni, tolerancji, współpracy, negocjacji zasad fair-play oraz uwrażliwienie na potrzeby innych), kształtowanie jego świadomości zdrowotnej (np. ucząc o zdrowym i niezdrowym jedzeniu), wychowywanie przez sztukę (np. uwrażliwiając na muzykę, budząc zainteresowanie tradycjami i obrzędami, angażując

w odgrywanie ról) itp. Nie mniej ważnym celem wychowawczym będzie wspieranie dziecka w budowaniu własnej tożsamości jako jednostki odrębnej, lecz należącej do większej społeczności. Co więcej, na tym etapie można stopniowo uświadamiać dzieciom ich przynależność narodową i kulturową, zaszczipiając w nich jednocześnie postawę otwartości, tolerancji i poszanowania innych ludzi. Wychowywać można oceniając postępowanie bohaterów z bajek, ucząc współpracy w parach i grupach, angażując dzieci w gry i zabawy językowe, pokazując zwyczaje innych narodów itp.

Rolą lekcji języka obcego powinno być więc **wspieranie i utrwalanie** treści i umiejętności już zdobytych lub właśnie przez dziecko zdobywanych. W ten sposób pokazujemy przedszkolakowi spójny obraz świata i uczymy go wykorzystywać posiadaną wiedzę i umiejętności w innych sytuacjach, co jest niezbędnym warunkiem rozwoju samodzielności. Ponadto fakt, że raz wyćwiczona sprawność lub zapamiętana informacja jest później wykorzystywana w innych kontekstach stanowi silny czynnik motywujący. Tak więc, jak już wcześniej wspomniano, niezbędna jest ścisła współpraca między nauczycielem prowadzącym i nauczycielem języka angielskiego.

Podsumowując, *Program* wytycza cele zgodne z założeniami podstawy programowej wychowania przedszkolnego ze szczególnym podkreśleniem skoordynowania nauki języka angielskiego z innymi zajęciami przedszkolnymi, budowaniem motywacji dziecka oraz wychowawczego charakteru nauczania.

2.3. Cele szczegółowe

Chcąc określić szczegółowe cele nauczania języka angielskiego w oddziałach przedszkolnych, należy pamiętać, iż:

- zajęcia będą miały formę zabawy i charakter mniej sformalizowany niż np. lekcje w szkole podstawowej;
- *Program* wytycza cele, które będą uwzględniały możliwości dziecka i warunki nauczania, pozostając w zgodzie z zaleceniami podstawy dla wychowania przedszkolnego zarówno ogólnymi, jak i dotyczącymi nauczania języka obcego;
- lekcje języka angielskiego będą stanowić integralną część całego procesu edukacji w przedszkolach i szkolnych oddziałach przedszkolnych; stąd zadania kursu będą wykraczały poza cele czysto językowe.

Jak już wspomniano, na tym etapie nauczania zasadniczym celem jest nie tyle rozwój precyzyjnie określonych umiejętności językowych, ile uwrażliwienie dziecka na język angielski. Oznacza to oczywiście, że przedszkolak nabeędzie pewnych umiejętności i wiedzy, ale ważniejsze będzie dla niego samo doświadczenie języka obcego i uświadomienie sobie, że istnieją różne sposoby porozumiewania się.

Biorąc pod uwagę powyższe warunki przeprowadzania kursu, *Program* przyjmuje następujące cele szczegółowe:

Umiejętności receptywne¹

- rozumienie prostych i powtarzalnych poleceń (nauczyciela, z płyty CD/ kasy) wspartych gestem lub materiałem wizualnym;
- rozumienie ogólnego sensu prostych i krótkich tekstów: piosenek, wierszyków, historyjek (wspartych materiałem wizualnym);

---

¹ Umiejętności receptywne to takie, które koncentrują się na odbiorze, a więc na rozumieniu języka obcego.

- wyszukiwanie znanych słów, zwrotów, pytań i innych szczegółowych informacji w usłyszanych krótkich tekstach.

Umiejętności produktywne²

Niewerbalne:

- kreślenie różnych kształtów;
- kreślenie wzorów literopodobnych;
- kolorowanie kształtów, postaci itp. (np. według podanego kodu lub usłyszanej instrukcji);
- wycinanie, przyklejanie postaci, ilustracji itp. w odpowiednich miejscach;
- rysowanie np. członków własnej rodziny, przyborów szkolnych, zabawek;
- pokazywanie różnych czynności ruchami ciała.

Werbalne:

- wypowiedzanie poznanych słów, zwrotów, krótkich zdań (np. nazywając przedmioty, postacie, czynności na obrazku; przedstawiając siebie i innych, witając się i żegnając);
- recytowanie rymowanek, śpiewanie piosenek;
- odpowiedzi (jedno-, dwuwyrzowe) na pytania nauczyciela.

Cele wychowawcze

- nauka umiejętności społecznych (nawiązywania i utrzymywania poprawnych kontaktów z innymi dziećmi i dorosłymi, współpracy z innymi w parach, grupach, zespołach; przestrzeganie reguł w grach i zabawach);
- wdrażanie do wyrażania własnych opinii i uczuć oraz uwrażliwienie na opinie i uczucia innych osób;
- kształtowanie pozytywnych postaw: szacunku dla członków rodziny, osób starszych, kolegów, postawy koleżeństwa i otwartości wobec innych; uwrażliwianie na krzywdę ludzką i gotowość do pomocy słabszym;
- zaszczepianie wartości: sprawiedliwości, prawdomówności, uczciwości, obowiązkowości;
- wdrażanie do oceny zachowań swoich i innych oraz przewidywanie ich potencjalnych konsekwencji;
- rozwijanie poczucia własnej tożsamości narodowej i społecznej;
- rozwijanie postawy otwartości i tolerancji wobec innych ludzi.

---

² Umiejętności produktywne przejawiają się aktywnym użyciem języka (werbalne) i środków pozajęzykowych (niewerbalne) przez dziecko.

3. Treści nauczania

3.1. Tematy, sytuacje, leksyka

- rodzina: członkowie rodziny;
- szkoła: przybory szkolne;
- dom: opis domu, pokoi, meble i sprzęty domowe, zabawki, ubrania, kolory;
- jedzenie: artykuły spożywcze;
- świat przyrody: zwierzęta, ich nazwy i części ciała; pogoda, pory roku;
- czas wolny: przyjęcie, zabawa, wakacje, święta.

3.2. Funkcje komunikacyjne

- powitanie, pozdrawianie, żegnanie (*Hello; How are you?; Goodbye; See you.*);
- przedstawianie siebie i innych (*I'm Cindy; This is Oscar; Nice to meet you.*);
- podziękowanie (*It's great; Thanks.*);
- identyfikacja osób, przedmiotów i zwierząt (*This is a dog; It's Mummy.*);
- identyfikacja miejsca (np. *Where is the rubber? On the desk.*);
- mówienie o ilości (*How many boys? Two.*);
- wyrażanie posiadania (*I've got a blue bed.*);
- mówienie o umiejętnościach (*Can the tortoise climb? No, it can't.*);
- wyrażanie upodobań (*I don't like eggs.*);
- mówienie o czynnościach mających miejsce w chwili mówienia (*Larry is playing the trumpet.*).

3.3. Kategorie gramatyczne

- czasowniki *to be, have (got), can/ can't*;
- tryb rozkazujący;
- czas *Present Continuous*, czas *Present Simple* (czasownik *like*);
- określniki *this, that*;
- przyimki miejsca;
- liczebniki główne.

4. Procedury osiągnięcia celów

4.1. Ogólne zalecenia metodyczne

Jak już wspomniano w rozdziale omawiającym cele, *Program* kładzie nacisk na rozwój rozumienia mowy, znajomości słownictwa i podstawowych umiejętności komunikacyjnych dziecka, zaszczepienie pozytywnego stosunku do nauki języka angielskiego i wykształcenie społecznie pożądaných postaw. Wszystkie treści i umiejętności powinny zaś być skoordynowane z innymi zajęciami wychowania przedszkolnego. Biorąc pod uwagę wyżej wymienione cele, *Program* nie rekomenduje jednej słusznej metody nauczania, a raczej proponuje podejście **eklektyczne**, umożliwiające wybór takich technik i form pracy, które będą odpowiadały danej grupie uczniów.

Program zakłada podejście **skoncentrowane na uczniu** (*learner-centered*), co pozwoli uwzględnić indywidualne potrzeby, możliwości i upodobania dziecka. Dostosowując treści nauczania do tego, co dla dziecka odpowiednie i bliskie jego doświadczeniu (np. rodzina, zwierzęta domowe, zabawki) sprawiamy, że lekcje języka angielskiego i wiedza na nich zdobywana staje się częścią świata dziecka, a tym samym motywuje je do aktywnego i chętnego udziału w procesie dydaktycznym. Zaleca się stosowanie wielu i różnorodnych technik nauczania tak, by „dotrzeć” do każdego i wykorzystać jego potencjał. Takie skoncentrowanie zabiegów dydaktycznych na dziecku przyczyni się zarówno do rozwoju jego motywacji, umocni w nim wiarę we własne siły i możliwość osiągnięcia sukcesu, jak i pozytywnie wpłynie na rozwój samodzielności. Każdorazowy wybór odpowiednich zabiegów dydaktycznych będzie zaś zależał od cech danej grupy dzieci. Dlatego też zasadne wydaje się uświadomienie nauczycielowi zarówno cech wspólnych dzieci przedszkolnych, jak i różniących ich cech indywidualnych. Ponadto zapoznanie się nauczyciela z charakterystyką ucznia w tym wieku pozwoli uniknąć niebezpieczeństwa uczenia przedszkolaków tak, jak grupy dzieci starszych (ośmio- czy dziesięciolatków).

4.2. Charakterystyka dziecka w wieku przedszkolnym a techniki nauczania

Myśląc o celach nauczania języka obcego w przedszkolu, pamiętać należy o cechach rozwojowych dziecka, a co za tym idzie – jego możliwościach intelektualnych. Dzieci przedszkolne, zwłaszcza te najmłodsze, są w trakcie intensywnego nabywania języka ojczystego. Ponieważ sposób nabywania języka ojczystego będzie rzutował na to, jak dzieci uczą się kolejnego języka, warto zapoznać się z niektórymi elementami tego procesu.

4.2.1. Nabywanie pierwszego języka

Istnieje wiele teorii próbujących wyjaśnić ten fenomenalny proces uczenia się skomplikowanego systemu językowego przez tak niedoświadczonych uczniów. Dla potrzeb *Programu* i nauczania drugiego języka (czyli języka obcego) podkreślić należy następujące aspekty tego procesu:

- dziecko znajduje się w okresie krytycznym, sensorywnym, co oznacza, że potrafi nabywać język w sposób naturalny, bez zapisywania i świadomego studiowania reguł, słówek itp. Warunkiem sukcesu jest maksymalne wystawienie na język i interakcja dziecka z biegłym użytkownikiem języka;
- pierwszym etapem procesu nabywania języka jest słuchanie, potem imitacja; dziecko chętnie powtarza nowe dźwięki i wyrazy;

- dziecko zaczyna mówić, kiedy samo czuje się gotowe – nie można go do tego zmusić; dlatego dzieci zaczynają produkcję językową w różnym wieku;
- organy mowy dziecka są elastyczne, stąd z łatwością wymawia nowe dźwięki i wyrazy;
- proces nabywania języka jest procesem twórczym, a dziecko nie jest jedynie odbiorcą zewnętrznych bodźców, które imituje (choć to ważny mechanizm), ale prawdziwym twórcą. Nabywanie języka to proces tworzenia hipotez, pewnych reguł językowych i testowania ich w interakcji z dorosłymi. Stąd błędy językowe dzieci wynikające z poprawnych reguł, od których w języku istnieją wyjątki lub też kolejne ograniczające je reguły, np. w j. polskim: *on udawa* (zamiast *on udaje*), *ten krew* (zamiast *ta krew*), *spić* (zamiast *spać*); w j. angielskim *I goed* (zamiast *I went*);
- dla dziecka wszystko jest nowe: i świat, który je otacza, i język, za pomocą którego nazywa świat i jego zjawiska; język, w którym nazywa świat tak naprawdę nie ma znaczenia, bo i ojczysty, i drugi mogą być jednakowo obce (w pewnym wieku); różnica polega jedynie na ilości ekspozycji na te języki;
- każde dziecko jest w stanie naturalnie nabyć wiele różnych języków pod warunkiem dostatecznej ekspozycji na nie.

4.2.2. Cechy dzieci przedszkolnych

Pamiętając o powyższych cechach procesu nabywania pierwszego języka, nakreślmy profil dziecka w wieku przedszkolnym. Przedszkolaki charakteryzują następujące wspólne cechy³:

- 1) **myślenie konkretno-obrazowe** – nie potrafią myśleć abstrakcyjnie. Dlatego też pojęcia abstrakcyjne (np. państwo, narodowość, gramatyka) są dla nich niezrozumiałe. Należy więc:
  - naukę języka opierać na konkretnych sytuacjach i przedmiotach;
  - wprowadzać słownictwo i zwroty bliskie doświadczeniu dziecka;
  - unikać objaśnień i terminów gramatycznych, a struktury gramatyczne wprowadzać jako całe frazy i zdania;
- 2) **bardzo ważna rola wyobraźni** – poznając świat, dzieci spostrzegają pewne prawidłowości (i tworzą reguły) oraz odstępstwa od nich, szukają potwierdzenia, że świat jest taki a nie inny, wyobrażając sobie, jaki mógłby być. Fantazja to dla nich część składowa rzeczywistości. Zatem odwoływanie się do wyobraźni będzie atrakcyjne dla małego ucznia i będzie sprzyjało zapamiętywaniu. Należy więc:
  - stosować bajki i historyjki, w których występują elfy, wróżki, krasnoludki itp.;
  - wykorzystywać postacie z historyjek lub postacie wymyślone przez dziecko do nauczania np. słownictwa i gramatyki (np. opisując narysowanego przez siebie potwora z trzema oczami i pięcioma nogami, który potrafi szybko biegać, uczymy się nazw części ciała, kolorów, liczb, jak również ćwiczymy wyrażanie umiejętności i posiadania);
  - wprowadzić maskotkę, która będzie towarzyszyła dzieciom w różnych momentach lekcji, np. przy wprowadzaniu nowego słownictwa maskotka (pacynka trzymana przez nauczyciela) trzyma karty obrazkowe i wypowiada nowe wyrazy, maskotka razem z nauczycielem obserwuje dzieci rysujące przy stołach i chwali je, itp.
- 3) **pamięć mechaniczna, szybkie zapominanie i krótkie okresy koncentracji** – dzieci przedszkolne nie panują nad swoją pamięcią, dlatego trudno im przypomnieć sobie, czego już się nauczyły. Cechuje je uwaga mimowolna, automatyczna, dlatego łatwo się rozpraszają i męczą. Stąd trzeba:

³ W opisie cech wspólnych dzieci wczesnoszkolnych wykorzystano informacje z Halliwell 1992, Komorowska 2001, Pamuła 2003 i Pinter 2006.

- wielokrotnie powtarzać materiał;
  - stosować techniki oparte na powtórzeniach, a jednocześnie atrakcyjne dla dziecka (np. piosenki, wiersze, rymowanki, wyliczanki);
  - opierać zajęcia na wielu krótkich i różnorodnych zadaniach;
  - stosować różnorodne bodźce podtrzymujące uwagę: pomoce wizualne (np. obrazki, film), muzykę, ruch fizyczny i manipulację (np. wycinanie, przyklejanie, kolorowanie);
- 4) **potrzeba i umiejętność słuchania** – ponieważ poprzez słuchanie dzieci uczą się języka ojczystego, rozwijanie tej sprawności wydaje się naturalnym sposobem poznawania drugiego języka. Co więcej, dzięki doświadczeniu w nabywaniu języka ojczystego, dzieci wykształciły umiejętność ogólnego rozumienia wypowiedzi, nie znając znaczenia wszystkich występujących w niej słów. Należy zatem wykorzystać tę umiejętność interpretowania przekazu i
- skoncentrować się na rozwoju sprawności rozumienia ze słuchu poprzez wystawianie dziecka na język obcy, kiedy to tylko możliwe a unikanie języka ojczystego na lekcji;
  - rozwijać umiejętność rozumienia ze słuchu oraz zachęcać dzieci do odgadywania znaczeń, stosując odpowiednie gesty, mimikę, intonację, pomoce wizualne;
  - unikać zmuszania dzieci do wypowiadania się w języku obcym, jeżeli nie czują się gotowe; ten etap nauczania potraktować jako wstęp do późniejszego rozwoju nauki mówienia;
- 5) **umiejętność naśladowania** – dzięki, między innymi, elastyczności organów mowy, dzieci w tym wieku potrafią znakomicie naśladować obce dźwięki. Sprzyja temu brak zahamowań i strachu przed artykułowaniem nieznanymi dźwięków. Pamiętajmy, że nawyki artykulacyjne wypracowane na tym etapie będą wpływały na rozwój mówienia i wymowy w dalszych latach nauki oraz na późniejsze posługiwanie się językiem obcym. Dlatego też należy:
- zachęcać uczniów do powtarzania nowych dźwięków, wyrazów, zwrotów (zwłaszcza w wierszykach, piosenkach, wyliczankach);
  - stosować technikę drylu językowego;
  - zwracać uwagę na poprawną wymowę wyrazów, zwrotów i całych zdań (wymowa dźwięków, akcent wyrazowy i zdaniowy, intonacja i rytm);
- 6) **stała potrzeba aktywności fizycznej** – należy zatem:
- stosować techniki nauczania oparte na ruchu fizycznym (np. *TPR*, czyli metodę reagowania całym ciałem, metodę *action series*, w której wykonywane czynności są nazywane w języku obcym, odgrywanie scenek i dialogów wymagających aktywności fizycznej);
  - w miarę możliwości uwzględniać ćwiczenia tzw. *Brain Gym*, czyli gimnastyki mózgu (kinezylogii edukacyjnej), które nie tylko angażują dziecko fizycznie, ale również przyczyniają się do zaktywizowania obu półkul mózgowych, co zasadniczo wpływa na sukces w nauczaniu (zob. Denninson i Dennison 1992, Hannaford 1998, Zwoleńska 2002);
  - stosować ćwiczenia i zadania rozwijające zarówno precyzję manualną, jak i koordynację wzrokowo-ruchową (np. kreślenie po śladzie, rysowanie, kolorowanie, wycinanie), niezbędne w celu wykształcenia umiejętności pisania;
- 7) **brak odpowiednio rozwiniętej motywacji wewnętrznej** – choć niektórzy autorzy (np. Pinter 2006) nazywają motywację cechującą dzieci motywacją wewnętrzną (ang. *intrinsic motivation*), różni się ona od motywacji wewnętrznej np. osoby dorosłej. Uczeń dorosły potrafi zaangażować się w naukę języka obcego, ponieważ ma własne cele z tym związane i jest w stanie uczyć się nawet przy pomocy mało interesujących

materiałów czy ćwiczeń. Choć przedszkolak będzie aktywnie uczestniczył w zajęciach tylko, jeśli sam tego chce, nie wytycza on własnych celów i musi być zachęcany przez czynniki zewnętrzne. A więc dzieci uczą się języka angielskiego dla samego języka angielskiego tylko wtedy, gdy mają z tego przyjemność (Pinter 2006:37), czyli są głównie motywowane przez nauczyciela i jego techniki. Oznacza to potrzebę nieustannego zachęcania dzieci przez czynniki zewnętrzne, takie jak:

- interesujące i bliskie dziecku tematy;
- atrakcyjne materiały nauczania;
- odwoływanie się do wyobraźni;
- różnorodność form pracy, technik i ćwiczeń, w tym wiele gier i zabaw;
- zachęcanie dziecka do mówienia, ale niezmuszanie go, jeśli nie czuje się gotowe;
- stawianie osiągalnych celów i rozwijanie poczucia sukcesu;
- pozytywna informacja zwrotna;
- miła atmosfera w klasie;
- przyjazne stosunki z nauczycielem;

8) **brak rozwiniętych umiejętności społecznych** – dziecko w tym wieku miewa problemy z podporządkowaniem się normom grupowym, co może powodować agresję i negatywizm, a nawet odrzucenie przez grupę. Innym aspektem niedojrzałości społecznej jest brak świadomości przynależności narodowej i kulturowej. Należy więc:

- stosować techniki i aktywności zachęcające do współdziałania, a w mniejszym stopniu rywalizacji (np. wspólne projekty i zadania w parach, grupach; różnorodne gry, w których wielu wygrywa i – najlepiej – nikt nie przegrywa, ponieważ ktoś wykonał zadanie jako pierwszy, ktoś inny wykonał zadanie najstaranniej, ktoś poprawnie wymówił, inny ładnie narysował, a jeszcze inny ładnie zaśpiewał);
- zachęcać dzieci do komunikowania się w sytuacjach konfliktowych i odgrywać rolę mediatora, łagodzić konflikty;
- włączać do nauki języka obcego zasady poprawnego zachowania (np. przywitanie się i pożegnanie z nauczycielem, używanie zwrotów grzecznościowych w języku obcym);
- wprowadzać stałe elementy lekcji i zwyczaje grupowe, które dają dziecku poczucie bezpieczeństwa, ułatwiają orientację w czasie, pomagają zapobiec problemom z dyscypliną, a jednocześnie pozwalają na efektywne wykorzystanie języka obcego (np. powitanie i pożegnanie, przeczytanie listy obecności, określanie dnia tygodnia, daty, pogody, przeznaczenie określonego czasu lekcji na zajęcia plastyczne, na piosenkę, na zabawę czy opowiadanie bajek);
- świętować urodziny, imieniny, specjalne dni w roku (np. Dzień Matki, Dzień Babci), co pozytywnie wpływa na wzajemne poznawanie się dzieci i ich integrację;
- stosować materiały dydaktyczne, w których pokazani są przedstawiciele różnych ras, narodowości i kultur, jak również obchodzenie świąt (Bożego Narodzenia, Wielkanocy, świąt państwowych), dzięki czemu dzieci rozwijają zarówno swoją tożsamość narodową i kulturową, jak i uczą się tolerancji oraz otwartości w stosunku do innych kultur i narodowości;

9) **spontaniczność i silny wpływ emocji** – dzieci przedszkolne częściej kierują się uczuciem niż logicznym rozumowaniem, jednym z najważniejszych elementów motywujących jest dla nich nauczyciel, a warunkiem dobrego samopoczucia przyjazne, serdeczne i ciepłe stosunki z nauczycielem. Biorąc pod uwagę siły wpływ emocji na działanie dziecka, oprócz nawiązania przyjaznych stosunków, nauczyciel powinien:

- stosować techniki budujące dobrą atmosferę na lekcji i rozwijające wrażliwość emocjonalną dziecka, takie jak muzyka, piosenka, gra na instrumentach, humor i komizm historyjek obrazkowych, żartów i scenek, gry i zabawy ruchowe;
- umacniać w dziecku poczucie własnej wartości i wiarę we własne możliwości poprzez stawianie osiągalnych celów, nacisk na pozytywną informację zwrotną i nagradzanie.

Podkreślić należy, że powyższe cechy będą się odnosiły **ogólnie do przedszkolaków**, które z kolei będą się znacznie różnić ze względu na wiek poziomem rozwoju intelektualnego, emocjonalnego i społecznego. **Trzylatki**, na przykład, zaczynają dopiero tworzyć własną tożsamość, nie potrafią dłużej bawić się z innymi (wołą zabawę równoległą), mają też znacznie słabiej rozwinięty język niż **pięciolatki**, których zasób słów i wiedza o świecie jest dużo szersza. Ponadto dzieci pięcioletnie potrafią dłużej się skupić, polepsza się ich umiejętność myślenia i koncentracja, koordynacja ruchowa i precyzja manualna. Zatem powyższe cechy przedszkolaków traktować należy jako wskazówkę i punkt wyjścia do obserwacji dzieci, mając na uwadze ich systematyczny, ale indywidualny rozwój.

4.2.3. Cechy i elementy lekcji

Reasumując, przygotowując zajęcia języka angielskiego w przedszkolu należy wziąć pod uwagę następujące aspekty:

- lekcja może trwać maksymalnie 30 minut;
- nauczyciel powinien mieć jasno określone cele, tzn. powinien wiedzieć, jakich osiągnięć oczekuje od dziecka na koniec danej lekcji (a w dłuższym czasie, na koniec danej części podręcznika, semestru itp.);
- materiał językowy powinien być podzielony na taki, który dzieci mają rozpoznawać i rozumieć ze słuchu i taki, który mają umieć powtórzyć, wypowiedzieć, zapamiętać;
- ćwiczenia powinny być krótkie (między 5 a 7 minut) i często zmieniane, by dzieci mogły skupić uwagę;
- ćwiczenia powinny być różnorodne pod względem:
  - form pracy (pary, praca indywidualna),
  - rodzaju aktywności dziecka (np. umysłowa, fizyczna) i dostarczanych bodźców (wzrokowe, słuchowe, dotykowe),
  - ćwiczonych sprawności (np. słuchanie, mówienie, precyzja manualna);
  - intensywności (np. szybkie powtarzanie za nauczycielem wyliczanki, spokojna praca przy stoliczkach we własnym tempie);
- lekcja powinna zawierać pewne stałe elementy, rozpoznawalne i przewidywalne przez dziecko, co – jak już wspomniano – daje mu poczucie bezpieczeństwa i pomaga zachować dyscyplinę (np. piosenka na powitanie i pożegnanie, powtórka na początku lekcji, praca przy stoliczkach po zabawach ruchowych itp.);
- w czasie każdej lekcji należy przeznaczyć czas na:
  - powtórkę z poprzedniej/ poprzednich lekcji,
  - ćwiczenia wymagające skupienia uwagi i grzecznego siedzenia (np. na dywanie w kółeczku) i słuchania/ powtarzania za nauczycielem,
  - ćwiczenia i zabawy ruchowe (np. TPR),
  - pracę przy stoliczkach (np. rysowanie, kolorowanie, kreślenie po śladzie);
- wprowadzanie ograniczonej ilości nowego materiału (np. nie więcej niż 4 nowe słówka u trzylatków, nie więcej niż 8 u pięciolatek); należy skupić się na powtarzaniu i utrwalaniu nowopoznanego materiału (np. jedna lekcja wprowadza nową leksykę, a następna utrwała ją w urozmaicony sposób, nie wprowadzając nowego języka);

- stwarzanie miłej, przyjaznej atmosfery w klasie, nagradzanie, chwalenie dzieci, tak by miały poczucie dobrej zabawy i sukcesu.

4.3. Rola nauczyciela

Biorąc pod uwagę przedstawione powyżej cechy dziecka przedszkolnego, elementy lekcji, jak również cele wytyczone przez *Program*, nauczyciel języka obcego powinien skupić się na realizacji następujących zadań:

- obserwowanie i poznawanie dziecka, które jest podstawowym warunkiem zapewnienia poprawnych stosunków w grupie (np. zapobieganie i rozwiązywanie konfliktów) oraz wyboru odpowiednich dla dzieci technik i metod nauczania;
- zachęcanie do nauki języka angielskiego poprzez nie tylko wspomniany wielokrotnie dobór odpowiednich technik nauczania i budowanie przyjaznej atmosfery w klasie, ale również nacisk na pozytywną informację zwrotną i wzmacnianie w dziecku poczucia sukcesu i własnej wartości;
- dostarczanie dziecku modelu do naśladowania, zarówno
  - modelu językowego (nauczyciel powinien charakteryzować się przede wszystkim wysokim stopniem poprawności fonetycznej, gdyż ze względu na nacisk na umiejętność słuchania, dziecko będzie naśladowało jego wymowę, a wymowa wypracowana w tym wieku najprawdopodobniej przetrwa i zostanie przeniesiona na dalsze lata nauki), jak i
  - modelu zachowań (nauczyciel jest dla dziecka w tym wieku równie ważny jak rodzic, dlatego będzie w zasadniczy sposób wpływał na rozwój osobowości i postaw uczniów).

Podkreślić należy, iż niezbędnym warunkiem realizacji powyższych zadań jest bliskość emocjonalna dziecka i nauczyciela (por. Misiorna i Ziętkiewicz 1997, w Pamuła 2003:39), zapewniająca obu stronom potrzebne poczucie komfortu i bezpieczeństwa.

4.4. Formy pracy na lekcji

Ze względu na przedstawione wcześniej cele, *Program* zakłada różnorodne formy interakcji w ramach pojedynczej jednostki lekcyjnej. I tak, **praca w parach** będzie pomocna zwłaszcza we wszelkiego rodzaju dialogach oraz w ćwiczeniach z luką informacyjną. **Praca grupowa** umożliwi wykonywanie powyższych ćwiczeń, jak również realizację projektów zespołowych, w których każdy z uczestników ma do wykonania część większego zadania. Ta forma interakcji stosowana jest często także w grach i zabawach.

Choć podkreślić należy znaczenie pracy w parach i grupach dla rozwoju umiejętności społecznych i rozwoju samodzielności, dzieci w tym wieku będą często wołały **pracę indywidualną**. Sprzyjać jej będą zajęcia rozwijające nie tylko umiejętności językowe, ale również zadania stymulujące ćwiczenie precyzji manualnej i koordynacji wzrokowo-ruchowej tak ważnych dla opanowania umiejętności pisania w przyszłości. Nauczyciel powinien również wziąć pod uwagę omówiony wcześniej brak umiejętności, a często nawet chęci współpracy z innymi, i z jednej strony rozwijać społeczne postawy dziecka poprzez angażowanie w interakcję, a z drugiej – pozwolić mu na pracę samodzielną, we własnym tempie i – najlepiej – nad wybranymi przez siebie ćwiczeniami.

Wreszcie **praca z całą klasą** wykorzystywana będzie w trakcie prezentowania nowego materiału, słuchania płyty, czy powtarzania chórem nowych wyrazów.

4.5. Przykładowe techniki nauczania

Poniżej przedstawiono przykładowe techniki nauczania bez podziału na wiek dziecka. W zależności od wieku oraz aktualnego poziomu rozwoju językowego, nauczyciel sam wybierze zadania i techniki odpowiednie dla dzieci w danym okresie.

Nauczanie umiejętności receptywnych (rozumienie mowy):

- dopasowywanie ilustracji do usłyszanego słowa, zdania, opisu;
- powtarzanie usłyszanych wyrazów, zdań;
- odpowiedzi na proste pytania do usłyszanego tekstu;
- szeregowanie obrazków według tego, o czym mowa w tekście;
- *TPR* i inne techniki, w których dzieci wykonują zadania i czynności na podstawie poleceń nauczyciela (np. gra *Simon says*, rysowanie, wędrówka po labiryncie);
- słuchanie bajek, historyjek;
- słuchanie i śpiewanie piosenek;
- oglądanie bajek i filmów.

Nauczanie umiejętności mówienia i komunikacji:

- krótkie odpowiedzi na pytania do tekstu lub obrazka;
- łańcuszek pytań i odpowiedzi;
- metoda *action series*;
- opisywanie osoby, miejsca, ilustracji;
- recytowanie rymowanek i śpiewanie piosenek;
- dialogi na podstawie dialogu modelowego w podręczniku;
- odgrywanie ról;
- dryl językowy (np. pytania i odpowiedzi).

Nauczanie koordynacji wzrokowo-ruchowej i precyzji manualnej:

- kreślenie po śladzie;
- kreślenie różnych kształtów (szlaczków);
- kreślenie kształtów literopodobnych;
- transponowanie druku na pismo;
- kolorowanie, rysowanie (postaci, zwierząt, przedmiotów);
- wycinanie, wyklejanie;
- prace projektowe.

Nauczanie słownictwa:

- prezentacja za pomocą prostych rysunków, plansz, kart dydaktycznych (*flashcards*), rekwizytów itp.;
- użycie języka ojczystego do wyjaśniania znaczenia;
- nazywanie osób, przedmiotów na ilustracji;
- dopasowywanie ilustracji do usłyszanego słowa;
- powtarzanie słów za nauczycielem, płytą;
- nauka rymowanek i piosenek.

Nauczanie wymowy:

- imitacja (chóralna, grupowa, indywidualna);
- recytowanie rymowanek i śpiewanie piosenek;
- dopasowywanie obrazka do usłyszanego słowa;
- zadania z parami minimum.

4.6. Materiały dydaktyczne i techniczne środki nauczania

W celu realizacji *Programu* niezbędne są następujące pomoce naukowe:

- odpowiednio wyposażona sala (tablica, sprzęt audiowizualny, tablica ścienna do eksponowania projektów dzieci); wielkość sali powinna umożliwiać swobodne przemieszczanie się dzieci; stosowanie technik aktywizujących ciało (pantomima, *TPR*, drama) jak również zorganizowanie kącika do słuchania historyjek (np. z dywanem na podłodze, gdzie siedzą dzieci);
- pomoce wizualne (plansze, zdjęcia z czasopism, karty dydaktyczne *flashcards*, rekwizyty itp.);
- przybory plastyczne dla każdego dziecka (nożyczki, kredki, blok techniczny i rysunkowy, papier kolorowy, plastelina, modelina itp.);
- filmy i bajki;
- bajki i historyjki do czytania.

Program może być realizowany przy użyciu wielu dostępnych na rynku podręczników. Przykładem doskonałego podręcznika kursowego pozwalającego w pełni zrealizować założone w *Programie* cele jest **Happy Hearts** wydany przez **Express Publishing**. Kurs składa się z trzech części:

- *Happy Hearts Starter* dla dzieci w wieku 3-4 lat,
- *Happy Hearts 1* dla dzieci w wieku 4-5 lat,
- *Happy Hearts 2* dla dzieci w wieku 5-6 lat

i oprócz książki dla ucznia (*Pupil's Book*) zawiera także:

- zeszyt ćwiczeń *Activity Book* (oprócz części *Happy Hearts Starter*);
- książkę dla nauczyciela (*Teacher's Book*) ze szczegółowymi wskazówkami dotyczącymi planowania lekcji oraz doboru odpowiednich technik i pomocy dydaktycznych;
- *Picture Flashcards*, czyli karty dydaktyczne przedstawiające postacie, przedmioty z podręcznika, służące np. do prezentacji i ćwiczenia nowego słownictwa;
- *Story Cards*, z pomocą których nauczyciel opowiada bajki i historyjki;
- zestaw płyt CD;
- płytę DVD przedstawiającą postacie, słownictwo, piosenki i historyjki z podręcznika;
- *Teacher's Resource CD-ROM* z materiałami dodatkowymi dla nauczyciela;
- oprogramowanie do tablicy interaktywnej *Interactive Whiteboard Software*.

Ponadto seria *Happy Hearts* wyposażona jest w maskotkę kotka (*Kenny the cat puppet*) wraz z interaktywnym plakatem (*Interactive Poster*) z kieszonką, w której mieszka kotek Kenny, plakaty przedstawiające treści międzyprzedmiotowe (*Cross-Curricular posters*) oraz plakat służący do wprowadzania stałych elementów lekcji (*Routine Poster*), np. określania pogody, dnia tygodnia itp.

Podkreślić należy, że zarówno forma, jak i treść kursu są godne polecenia. Każda z części podzielona jest na działy tematyczne (*Units*), których treść odpowiada zainteresowaniom i doświadczeniu dziecka oraz pozwala na skoordynowanie zajęć językowych z innymi zajęciami wychowania przedszkolnego (np. rodzina, zabawki, części twarzy i ciała, żywienie itp.). Z kolei każdy dział tematyczny składa się z 10 lekcji (lub 8 w przypadku *Happy Hearts Starter*). Ze względu na omówione wcześniej cechy ucznia, do którego jest adresowany, *Happy Hearts* kładzie szczególny nacisk na powtarzanie i utrwalanie poznawanych słów, fraz, piosenek i funkcji komunikacyjnych. Umożliwia to struktura działów, w których lekcje 1, 3, 5 i 7 (1, 3 i 5 w *Happy Hearts Starter*) poświęcone są na wprowadzenie nowego materiału, zaś lekcje 2, 4, 6 i 8 (2, 4 i 6 w *Happy Hearts Starter*) ćwiczą i utrwalają poznane wiadomości

i umiejętności. Lekcja 9, w której dzieci mają okazję wziąć udział w małych formach teatralnych, i lekcja 10, ucząca treści międzyprzedmiotowych (7 i 8 w *Happy Hearts Starter*) są lekcjami opcjonalnymi i w zależności od potrzeb nauczyciel może, ale nie musi ich przerabiać, co nie wpływa na dalszy przebieg pracy z podręcznikiem.

Istotną cechą podręcznika jest bogactwo i różnorodność ćwiczeń i zadań językowych oraz dbałość o zaktywizowanie wszystkich typów uczniów. Każda lekcja dostarcza różnorodnych bodźców: jest czas na skupienie, słuchanie i powtarzanie za nauczycielem, kiedy dzieci siedzą w kółeczku (*Circle Time*), czas na aktywność fizyczną i zabawę, a także tzw. *Table Time*, w czasie którego przedszkolaki przy stolikach rysują, kolorują, wycinają itp. W trakcie różnych aktywności dzieciom towarzyszy maskotka kotka, która nie tylko pobudza ich wyobraźnię, ale przede wszystkim zachęca do mówienia i komunikowania się w języku angielskim.

Innym podręcznikiem, za pomocą którego można zrealizować cele *Programu*, zwłaszcza pracując z dzieckiem pięcioletnim i sześciolatkiem, jest *Set Sail!* (wydany przez **Express Publishing**). Kurs składa się z dwóch części i oprócz książki dla ucznia (*Pupil's Book*) zawiera:

- zeszyt ćwiczeń *Activity Book* (osobno dla ucznia i dla nauczyciela);
- książkę dla nauczyciela (*Teacher's Book*);
- *Picture Flashcards*;
- *Story Book* z ilustrowanymi bajkami;
- zestaw płyt CD do użycia na lekcji;
- zestaw płyt CD do wykorzystania przez ucznia;
- płytę CD do *Story Book*;
- płytę DVD (dla każdej części) przedstawiającą postacie i historyjki z podręcznika.

Jak *Happy Hearts*, *Set Sail!* zawiera bliskie dziecku działy tematyczne (np. *My family*, *My pets*, *My holidays*). Każdy dział tematyczny składa się z pięciu lekcji oraz z sekcji powtórzeniowej *Now I know!*. I w tym podręczniku struktura działów umożliwia powtarzanie i utrwalanie poznawanego materiału językowego. Pierwsze trzy lekcje poświęcone są na wprowadzenie nowego materiału, zaś lekcje 4, 5 i lekcja *Now I know!* ćwiczą i utrwalają poznane wiadomości i umiejętności. *Set Sail! 1* koncentruje się przede wszystkim na rozwoju sprawności słuchania oraz przygotowaniu do nauki pisania i czytania, zaś *Set Sail! 2*, (którego można używać w późniejszym czasie, tj. kiedy dziecko rozpocznie naukę w szkole) obok dalszego rozwoju rozumienia mowy, stopniowo uczy pisania i czytania. Obie części podręcznika kładą nacisk na rozwój podstawowych umiejętności komunikacyjnych ucznia.

Godnym polecenia podręcznikiem dla starszych dzieci przedszkolnych jest również *Letterfun* (wydawnictwa **Express Publishing**). Zasadniczym celem *Letterfun* jest bowiem nauka liter i dźwięków w języku angielskim, a więc zarówno graficzna, jak i fonetyczna strona alfabetu. Poszczególne elementy wprowadzane są stopniowo, poczynając od ćwiczeń rozwijających ogólne sprawności motoryczne, np. pisanie od lewej do prawej strony. Następnie dzieci uczą się kształtów poszczególnych liter oraz odpowiadających im dźwięków, a każda nowopoznana litera/ głoska prezentowana jest za pomocą słowa i obrazka, np. *d – dog*. Ułatwia to zapamiętywanie liter i dźwięków. Na późniejszym etapie nauki dzieci uświadamiane są o istnieniu różnic pomiędzy graficzną a fonetyczną formą wyrazu, np. kiedy dwie litery brzmią jak jeden zupełnie inny dźwięk (*ph – /f/*). Tak więc do nauki czytania zastosowano dwie jednakowo ważne techniki:

1. najpierw dzieci uczą się rozpoznawać i czytać pojedyncze dźwięki, które tworzą słowa, np. *bed*, a następnie
2. czytają całe słowa, w których dany dźwięk może być reprezentowany przez kilka symboli, np. w *cake* i *king*, gdzie dźwięk /k/ zapisywany jest jako *c* lub *k*; oraz słowa, w których ten sam symbol wypowiedziany jest jako inny dźwięk, np. litera *i* w słowie *king* /ɪ/ i *pine* /aɪ/.

Książce dla ucznia (*Pupil's Book*) towarzyszy:

- książka dla nauczyciela (*Teacher's Book*);
- plakat z alfabetem;
- *Picture Flashcards*;
- płyta CD;
- płyta DVD;
- płyta CD-ROM;
- *My Handwriting Booklet* pomocna w nauce pisania słów angielskich zgodnie z zasadami polskiej kaligrafii.

Choć, co wielokrotnie podkreślano, nauczanie języka angielskiego w oddziałach przedszkolnych ma charakter nieformalny, zaleca się, by nie tylko nauczyciel, ale również dzieci zaopatrzyły się w podręcznik i książkę ćwiczeń. Na przykład, książka ucznia i zeszyt ćwiczeń z serii *Happy Hearts* składają się wydzieranych kart pracy (*Worksheets*) i nauczyciel w odpowiednim momencie lekcji wydziera kartę (np. *Unit 1, Worksheet 3*) dla każdego dziecka, a po skończonej pracy wędruje ona do specjalnej teczki lub segregatora dziecka. W ten sposób dziecko gromadzi swoje doświadczenia i osiągnięcia z nauki języka angielskiego. Folderem dziecka będą też na pewno zainteresowani jego rodzice.

Choć sama książka dla nauczyciela oraz CO-ROM zawierają materiały do skopiowania i wykorzystania na lekcji, posiadanie przez dzieci swojego zestawu podręczników (przechowywanego w sali przedszkolnej) zdecydowanie ułatwi pracę nauczycielowi. Poza tym fakt posiadania podręcznika zachęci małych uczniów (każdy będzie miał swój) i sprawi, że wzrośnie ranga lekcji języka angielskiego w oczach dziecka. Wszystko to może wpływać na budowanie pozytywnego stosunku do uczenia się języka angielskiego. Obcowanie z podręcznikiem może być dla dziecka nie tylko fascynującą przygodą, ale może też ułatwić stopniowe przechodzenie z okresu przedszkolnego do zajęć w szkole, gdzie na co dzień pracuje się z podręcznikami.

5. Osiągnięcia uczniów i techniki ich oceniania

5.1. Oczekiwane osiągnięcia uczniów

Program zakłada następujące osiągnięcia dzieci na koniec kursu języka angielskiego (a więc na koniec okresu wychowania przedszkolnego):

Umiejętności receptywne

Dziecko potrafi:

- zrozumieć polecenia nauczyciela i na nie zareagować;
- rozpoznać wyrazy, w których występuje ta sama głoska lub sylaba (np. wyrazy rymujące się);
- rozumieć ogólny sens krótkich, prostych sytuacji komunikacyjnych w ramach poznanego materiału językowego;
- wyszukać pojedyncze informacje w nieskomplikowanych wypowiedziach, dialogach, historyjkach;
- porównać usłyszane informacje z podanymi (np. na ilustracji itp.);
- grupować ze sobą różne wyrazy.

Umiejętności produktywne

Niewerbalne

Dziecko potrafi:

- kreślić różne kształty;
- kreślić kształty literopodobne;
- kolorować, naklejać w miarę precyzyjnie w odpowiednich miejscach;
- policzyć (np. przedmioty na ilustracji).

Werbalne

Dziecko potrafi:

- w miarę poprawnie wymawiać dźwięki i poznane wyrazy w języku angielskim;
- udzielać prostych krótkich odpowiedzi;
- nazywać przedmioty np. na obrazkach;
- w prosty sposób opowiedzieć o sobie i swojej rodzinie (np. w recytowanym wierszyku);
- wyrecytować z pamięci proste rymowanki, wierszyki i zaśpiewać piosenki.

Osiągnięcia wychowawcze

Dziecko:

- podejmuje próby pracy w parach i grupach;
- potrafi lepiej wyrazić swoją własną opinię i wysłuchać opinii innych;
- przejawia otwartość wobec innych ludzi;
- pozytywnie wyraża się o członkach swojej rodziny;
- z przyjaźnią odnosi się do swoich kolegów;
- potrafi lepiej ocenić postępowanie swoje i innych.

5.2. Ocena założonych osiągnięć

Podstawa programowa podkreśla, że zadaniem nauczycieli jest prowadzenie obserwacji pedagogicznych mających na celu poznanie możliwości i potrzeb rozwojowych dzieci oraz dokumentowanie tych obserwacji. Ma to istotne znaczenie nie tylko dla samego pedagoga, dostarczając mu informacji na temat efektów jego pracy, ale także dla dzieci i ich rodziców.

Biorąc pod uwagę charakter zajęć z języka angielskiego na tym etapie oraz cele założone przez *Program*, nauczyciel staje przed trudnym zadaniem. Z jednej strony władze placówki, jak i rodzice mogą być zainteresowani konkretnymi wynikami nauki dzieci, z drugiej – nauczanie grup przedszkolnych powinno być wolne od stresu, jaki niesie ze sobą testowanie. Co więcej, „pierwsze lata nauki języka to okres uwrażliwiania uczniów, a uwrażliwienie trudno zmierzyć” (Pamuła 2003:99). Dlatego też *Program* zaleca rozwiązanie kompromisowe: nie rezygnowanie z kontroli, ale też maksymalne ukierunkowanie jej na zachęcanie dziecka, a nie wskazywanie jego słabych stron. Należy skupić się na nagradzaniu, chwaleniu dziecka i pokazywaniu mu, jak wiele już umie, nie zaś na wytykaniu braków i niedoskonałości. Obok wiedzy i umiejętności, zwracamy uwagę na zaangażowanie i aktywność dziecka, chęć wykonywania zadań, a nie jedynie ich końcowy wynik. Zamiast stosować bardziej sformalizowane techniki sprawdzania wiadomości, nagradzamy dziecko za zaśpiewanie piosenki czy recytację rymowanki, a nawet za zadania niekoniecznie wymagające użycia języka obcego, jak rysunki czy inne prace plastyczno-techniczne. „Dziela” dzieci warto eksponować na specjalnych tablicach ściennych i w gablotach, gdzie mogą zostać uzupełnione podpisem lub opisem w języku angielskim. W ten sposób doceniamy wszystkie, nie tylko językowe, wysiłki przedszkolaka i zaszczepiamy wewnętrzną motywację do nauki. Zamiast ocen-liczb należy posługiwać się innymi, bardziej zrozumiałymi dla dziecka i motywującymi je instrumentami, np. naklejkami, stempelkami z uśmiechniętymi buziąmi itp.

To, że kontrola powinna mieć charakter nieformalny nie zwalnia nauczyciela z obowiązku systematycznego obserwowania dzieci i ich postępów. **Kontrola bieżąca** (formatywna) może przybrać formę obserwacji uczniów na lekcji np. w czasie wykonywania poleceń z użyciem techniki *TPR*, w czasie gier i zabaw wymagających znajomości danej grupy słówek, prac plastycznych itp. Innym sposobem kontroli bieżącej może być ocena wykonania konkretnych zadań przez poszczególnych uczniów. Poniżej przedstawiono kartę oceny bieżącej pochodzącą z podręcznika *Happy Hearts 1*.

Evaluation chart for games and activities (formative evaluation)

Name of game/activity: .....

Aim of game/activity: .....

Unit: ..... Lesson: ..... Course: .....

Children's names:	Mark and comments
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	
15	
16	
17	
18	
19	
20	
21	
22	
23	
24	
25	

Evaluation criteria: ♥♥♥♥   ♥♥♥   ♥♥

Symbole użyte jako kryteria ewaluacji oznaczają:

- ♥♥♥♥ – dziecko rozumie zadanie, potrafi rozpoznać język i pracować nad językiem oraz współpracować z innymi dziećmi;
- ♥♥♥ – dziecko rozumie zadanie, ale nie potrafi go poprawnie wykonać, rozpoznaje język, ale nie potrafi produkować języka, z trudem współpracuje z innymi dziećmi;
- ♥♥ – dziecko nie rozumie zadania i nie potrafi go wykonać, nie rozpoznaje i nie produkuje języka, nie potrafi współpracować z innymi dziećmi.

Bardzo istotną funkcję diagnostyczną i informującą spełnia **kontrola okresowa** (sumatywna), która wskazuje na osiągnięcia ucznia w dłuższym czasie (semestr, rok szkolny). Powinna ona mieć formę nie tyle oceny cyfrowej, ile opisu umiejętności i słabszych stron ucznia. Będzie w ten sposób cennym źródłem informacji o obszarach, na których należy się skupić w dalszej pracy. Opracowując karty postępów, warto – obok wyodrębnienia poszczególnych umiejętności – wyszczególnić ich składowe. Na przykład, w ramach umiejętności receptywnych (tj. rozumienia mowy) można wyodrębnić: rozumienie poleceń nauczyciela, rozumienie ogólnego sensu dialogu, wyszukiwanie szczegółowych informacji w usłyszanym

dialogu itp. Pozwoli to na wskazanie i silnych, i słabszych stron w ramach jednej sprawności, co jest szczególnie ważne, gdy u danego dziecka tę sprawność ogólnie oceniamy niezbyt wysoko. Istotnym elementem karty postępów będzie również podzielenie jej na

- 1) osiągnięcia dziecka i
- 2) wysiłek i zaangażowanie.

Nierzadko zdarza się, że dziecko wkłada wiele pracy w naukę danego przedmiotu, jednak z różnych przyczyn niekoniecznie przekłada się ona na wymierny sukces. Dlatego też należy zauważyć wysiłek dziecka, docenić go i nagrodzić, a tym samym zasygnalizować, że końcowy efekt nauki (a więc widoczny postęp) nie jest jedynym i najważniejszym kryterium oceny.

Przedstawiona poniżej karta oceny dziecka (pochodząca z podręcznika *Happy Hearts 1*) może być wypełniana systematycznie po przerobieniu danego działu podręcznika (unit) i służyć kontroli bieżącej. Można ją również wykorzystać jako kartę kontroli okresowej na koniec semestru lub roku szkolnego. Podkreślić należy, że bez względu na formę, karty kontroli okresowej stanowią cenne źródło informacji o obszarach, na których należy się skupić w dalszej pracy i mogą, a nawet powinny być udostępnione nauczycielowi języka angielskiego w klasie pierwszej.

Child Evaluation						
Name: ..... Class: ..... Date:						
The child ...						
	Unit 1	Unit 2	Unit 3	Unit 4	Unit 5	Unit 6
responds positively to the teacher and the learning environment.						
can sit in a circle with the other children.						
follows classroom routines and the teacher's directions.						
is willing to participate in activities.						
interacts with others.						
understands the classroom language (receptive language) and expresses (expressive language) wants, needs and ideas.						
respects classroom rules.						
recalls the new language from one lesson to the other.						
develops his/her pre-reading/writing skills by tracing lines, matching, circling, and other activities.						
can follow the stories and understands their meaning.						
can work well on his/her own.						

Jako kryteriów możemy użyć pokazane powyżej serduszka lub kolory:

- czerwony – tak,
- żółty – czasami,
- zielony – rzadko.

W toku realizowania materiału z podręcznika i obserwacji postępów dzieci **nauczyciel** będzie również **oceniał siebie** oraz ćwiczenia proponowane przez dany kurs. Refleksja nad własną pracą i efektami poszczególnych zadań i technik przyczyni się do bardziej efektywnej pracy z tym i innymi podręcznikami. Poniżej przedstawiono kartę oceny poszczególnych działów podręcznika pochodzącą z *Happy Hearts 1*.

Unit Evaluation	
Unit:	Class: ..... Date: .....
	Were the children willing to participate?
	Did the children enjoy the unit?
	Which song did the children like best?
	Which activity did the children like best?
	Did you use any of the Kenny's Corner activities? Which one(s)?
	Did you use any supplementary materials (e.g. extra DVDs, CDs with songs, magazines, etc)? Which ones?
	Are there any activities that you think you should have spent more/less time on?
	Any other comments

Obok ewaluacji podręcznika warto zastanowić się nad innymi aspektami procesu dydaktycznego. W trakcie autorefleksji nauczyciel powinien np. ocenić, czy:

- cele lekcji zostały osiągnięte i do jakiego stopnia,
- wybór ćwiczeń, form pracy, bodźców itp. był wystarczająco różnorodny i pozwolił na realizację założonych celów,
- atmosfera i relacje na lekcji sprzyjały nauce i zabawie dzieci,
- optymalnie używał języka polskiego i angielskiego itp.

Bibliografia

- Davis, E.C., Nur, H. i Ruru, S.A.A. 1994. „Helping teachers and students understand learning styles”. *English Teaching Forum* 32/1. 12-15.
- Dembo, M.H. 1997. *Stosowana psychologia wychowawcza*. Warszawa: WSiP.
- Dennison, P. i G. Dennison, G. 1992. *Brain gym: Simple activities for whole-brain learning*. Ventura, Calif.: Edu-Kinesthetics, Inc.
- Ehrman, M.E. 1996. *Understanding second language learning difficulties*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.
- Halliwell, S. 1992. *Teaching English in the primary classroom*. Harlow: Pearson Education Limited.
- Hannaford, C. 1998. *Zmysłne ruchy, które doskonalą umysł*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Kinezylogów – Medyk.
- Klim-Klimaszewska, A. 2005. *Pedagogika przedszkolna*. Warszawa: Polski Instytut Wydawniczy.
- Komorowska, H. 1999. *O programach prawie wszystko*. Warszawa: WSiP.
- Komorowska, H. 2001. *Metodyka nauczania języków obcych*. Warszawa: Fraszka Edukacyjna.
- Lelonek, M i Wróbel, T. (red). 1990. *Praca nauczyciela i ucznia w klasach 1-3*. Warszawa: WSiP.
- Misiorna, E. i Ziętkiewicz, E. 1997. *Integracja w edukacji wczesnoszkolnej*. Poznań: PDF „Ławica”.
- Pamuła, M. 2003. *Metodyka nauczania języków obcych w kształceniu zintegrowanym*. Warszawa: Fraszka Edukacyjna.
- Pinter, A. 2006. *Teaching young language learners*. Oxford: OUP.
- Popek, R. 1990. „Sylwetka psychologiczna dziecka w młodszym wieku szkolnym.” w: Lelonek, M i Wróbel, T. (red.). 1990.
- Zwoleńska, J. 2002. *Twórcza kinezylogia w praktyce*. Warszawa: Kined.